

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

Γκότσης Ηλίας

Κοινωνιολόγος συστημικός ψυχοθεραπευτής-συγγραφέας

Διαλογικό Κέντρο Βιωματικής-Καταξίωτικής
Ψυχοθεραπείας και Εκπαίδευσης

Ομάδες συνεργατικής διαλογικής και βιωματικής εποπτείας ομοτίμων επαγγελματιών ψυχικής υγείας

Εισαγωγή

«Η δική μας θέση αντανακλά την επιθυμία να μην είμαστε τόσο αφελείς, ώστε να νομίζουμε ότι μπορούμε να αλλάξουμε όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πελάτες μας, αλλά ταυτόχρονα να μην πέφτουμε στην παγίδα του κυνισμού, ότι δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα όταν αντιμετωπίζουμε δύσκολα προβλήματα. Αντ' αυτού, να έχουμε την ελευθερία να αναλάβουμε δράση. Να καταφέρνουμε, με κάποιον τρόπο, να επιβιώνουμε από τον όλεθρο και την απογοήτευση που ενίοτε αναπόφευκτα συμβαίνουν, όταν αντιμετωπίζουμε τις τραγωδίες της ζωής. Να καταφέρνουμε να συνεχίζουμε και να μην χάνουμε τις ελπίδες μας, να μπορούμε να βρίσκουμε το χιούμορ μέσα στον παραλογισμό φαινομενικά αδύνατων καταστάσεων. Διαφυλάσσοντας την ικανότητά μας για ενθουσιασμό και έξαψη, ακόμα και εάν μερικές φορές αποτυγχάνουμε.» (Gianfranco Cecchin, Ray, Wendel A., Gerry Lane 2009)

Το κείμενο που ακολουθεί αποτυπώνει τη θεωρητική βάση, τη φιλοσοφία και τις πρακτικές που αξιοποιήθηκαν στις ομάδες συνεργατικής/βιωματικής και διαλογικής εποπτείας ομοτίμων επαγγελματιών ψυχικής υγείας (Harlene Anderson 1995), που υλοποιούνται από το 2016 ως σήμερα.

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
Τόσο η φιλοσοφία, όσο και η θεωρητική προσέγγιση στηρίζονται στον κοινωνικό κονστραξιονισμό και στην συνεργατική προσέγγιση. Βασικό χαρακτηριστικό αποτελεί η πεποίθηση ότι η ομάδα εποπτείας αποτελεί ένα εποπτικό σύστημα, στο οποίο τόσο η συλλογική όσο και η ατομική ανέλιξη στηρίζεται στην συνκατασκευή της γνώσης. Η κύρια πρακτική είναι ο διάλογος και μια καταξιώτικη γλώσσα που αναζητά στην εμπειρία των μελών της ομάδας, εκείνα τα αποθέματα που θα δώσουν την δυνατότητα για διανοίξεις και εναλλακτικές οπτικές, με στόχο την κατανόηση των επιδράσεων που ασκούν οι συνηχήσεις¹ (Elkaim Mony. 2008) και οι αναδυόμενες πλευρές του προσωπικού/βιωμένου εαυτού²(Rober Peter 2008), όταν αυτές εισέρχονται απρόσκλητα στο θεραπευτικό σύστημα.

Στο άρθρο υποστηρίζεται επίσης η λειτουργία συνεργατικών ομάδων ομότιμων είναι ένας τρόπος να υποστηριχθούν οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας προκειμένου να αυτό-αναστοχαστούν και να κατανοήσουν τις δυσκολίες που αναδύονται μέσα στην θεραπευτική σχέση και να επανασυνδεθούν με τις δεξιότητες και τις ποιότητες του επαγγελματικού εαυτού.

---

¹ «Οι συνηχήσεις είναι συγκεκριμένες συναρμολογήσεις, που αποτελούνται από τη διασταύρωση κοινών στοιχείων μεταξύ διάφορων ατόμων ή συστημάτων, αμοιβαίες κατασκευές της πραγματικότητας του θεραπευτικού συστήματος, στοιχεία που φαίνεται να συνηχούν υπό την επίδραση ενός κοινού συντελεστή, κάτι σαν ύλη που ξεκινά να δονείται υπό την επίδραση μιας συγκεκριμένης συχνότητας.»

«Τα συναισθήματα που αναδύονται σε κάθε μέλος του θεραπευτικού συστήματος, έχουν ....νόημα και αφορούν την λειτουργία, του ίδιου συστήματος μέσα στο οποίο εμφανίζονται .» Mony Elkaim.
Αποσπάσματα από το βιβλίο Αν με αγαπάς μην με αγαπάς

² «Ο βιωμένος εαυτός αναφέρεται στις παρατηρήσεις του θεραπευτή της άμεσης κατάστασης καθώς και στις αναμνήσεις, τις εικόνες και τις φαντασιώσεις που ενεργοποιούνται από αυτό που παρατηρεί ο θεραπευτής.

Ο επαγγελματικός εαυτός περιλαμβάνει την υποθετικότητα του θεραπευτή (Rober, 2002) και την προετοιμασία των απαντήσεων στη συνεδρία. Από θέση παρατηρητή προς τον βιωμένο εαυτό, ο θεραπευτής προσπαθεί να κατανοήσει τις εμπειρίες του/της δομώντας τις παρατηρήσεις και προσπαθώντας να κατανοήσει τι συμβαίνει στην οικογένεια και στη συζήτηση»

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

Η θεωρητική βάση των ομάδων συνεργατικής/διαλογικής εποπτείας

Οι ομάδες συνεργατικής/βιωματικής και διαλογικής εποπτείας ομότιμων βασίζονται στη συστημική θεωρία.

Από την πρώτη περίοδο αξιοποιούν τη διαγενεακή προσέγγιση και τις ιδέες του Murray Bowen για τη διαφοροποίηση, την συγχώνευση και την τριγωνοποίηση (Bowen 1996).

Από την δεύτερη περίοδο αξιοποιείται η έμφαση που δίνεται από τον κονστρουκτιβισμό στην υποκειμενικότητα των οπτικών και των θέσεων παρατήρησης, όπως και οι ιδέες που συνδέονται με τη σχολή του Μιλάνου σχετικά με την σημασία και την κατανόηση της κυκλικότητας και της σημασίας των ερωτήσεων και της ασέβειας (Boscolo Luigi, Cecchin Gianfranco, Hoafman Lynn, Penn Peggy, 2007, Cecchin Gianfranco, R. Wendel Ray, G. Lane 2009).

Σημαντική επίδραση στην μεθοδολογία έχουν ασκήσει οι προτάσεις του Gregory Bateson για τους δείκτες πλαισίου³, την ολιστικότητα, τις χαρτογραφήσεις και την αναγνώριση των διαφορών (Bateson Gregory, 2017, Μουρελή Φρόσω 2002).

Από την ύστερη συστημική περίοδο αξιοποιούνται οι πρακτικές για την αναστοχαστικότητα (Tom Andersen 1987, Michael White 2020), η προσέγγιση του κοινωνικού κονστραξιονισμού (Gergen Kenneth 2016,2021), η συνεργατική/διαλογική προσέγγιση (Goolishian Hary, Andesron Harlene 1998, 1992, Anderson H. Gehart Diana, 2014), τα κείμενα της Sheila McNamee για την ριζική παρουσία (S. McNamee 2020), οι ιδέες του Mony Elkaim σχετικά με τη σημασία της αναγνώρισης και της κατανόησης των συνηχήσεων, (Elkaim M. 2008).

Επίσης έχουν αξιοποιηθεί οι αναλύσεις του Peter Rober, για τις εσωτερικές φωνές του επαγγελματικού εαυτού και τους αντίστοιχους εσωτερικούς διαλόγους με τον βιωμένο εαυτό, (P. Rober 2008), όπως και η θεωρία του διαλογικού εαυτού, (Hermans J.M.H., Hermans-Konopka A. 2016).

---

³ Σύμφωνα με τον Bateson, το πλαίσιο ορίζεται από τον χρόνο, τον χώρο και τη σχέση. Οι Peter Lang&Elspeth Mc Adam προσθέτουν επίσης το περιεχόμενο. (Αναφέρεται από τους P.Lang & E. McAdam)

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
Ιδιαίτερες επιδράσεις έχουν ασκήσει, η θεωρία του Michael Bakhtin για τον πολυφωνικό εαυτό, (Bakhtin M. 1929, Χαραλαμπίκη Κάτια 2017, Γκότσης Ηλίας 2015, 2018), η Καταξιοτική Συστημική Διερεύνηση, (με την έμφαση που δίνεται στη συνκατασκευή διαλογικών τοπίων ασφάλειας και την επικέντρωση στα αποθέματα και στο φαντασιακό (Peter Lang & Elspeth McAdam 2017) και το Συστημικό Συνθετικό Μοντέλο Καταξιοτικής Διερεύνησης με επικέντρωση στην κατανόηση των περιοχών οργάνωσης της ανθρώπινης εμπειρίας⁴ και των ενδιάμεσων μεταβατικών χώρων της αλλαγής(Γκότσης Ηλίας 2018) και την συντονισμένη διαχείριση του νοήματος⁵

---

⁴ Οι περιοχές οργάνωσης της ανθρώπινης εμπειρίας έχουν αρχικά προσδιοριστεί από τον Humberto Maturana ως τα ακόλουθα πεδία:

- Η ερμηνεία/κατανόηση του κόσμου
- Η αισθητική
- Η δράση

Μια αναλυτική περιγραφή τους καθώς και πως αξιοποιούνται στο συστημικό πράττειν και σκέπτεσθαι, μπορεί να αναζητηθεί στον ΜΕΤΑΛΟΓΟ και στην Γραμματική των αποθεμάτων. Ωστόσο σε αυτά τα κείμενα οι περιοχές αφορούν στην. Στο παρόν κείμενο οι περιοχές οργάνωσης της ανθρώπινης εμπειρίας αφορούν επίσης στην ηθική ως μια συνθήκη που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την ανθρώπινη ύπαρξη και στον διάλογο ως μια οντολογική και υπαρξιακή εμπειρία.

⁵ **Συντονισμένη διαχείριση του νοήματος**

Ο B. Pearce και ο V. Crohen εκτιμούν ότι η επικοινωνία αποτελεί μια σχεσιακή εμπειρία που συνκατασκευάζεται και αφορά σε πέντε πλαίσια:

- στο επεισόδιο που βιώνεται μια επικοινωνιακή εμπειρία, (λ.χ. στην διάρκεια μιας συνεδρίας),
- στο περιεχόμενο του επεισοδίου, (τι συνέβη μέσα στην συνεδρία),
- στη σχέση των εμπλεκομένων,
- στην αυτοαντίληψη που έχουν αυτοί για τον εαυτό τους,

στην κουλτούρα, τις αναπαραστάσεις και τις κατασκευές για τα ανωτέρω

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

Οι ομάδες συνεργατικής/ διαλογικής βιωματικής εποπτείας αξιοποιούν κατά κύριο λόγο τις διαλογικές πρακτικές καθώς και στοιχεία από τις ομάδες αυτομάθησης teaching-groups (T_Groups)⁶ και τον κριτικό αναστοχασμό (Jan Fooks 2018).

Στις ομάδες συμμετέχουν άτομα που εργάζονται στον χώρο της ψυχικής υγείας⁷, δίχως να τίθεται κάποια προϋπόθεση σχετικά με την θεωρητική τους εκπαίδευση.

Έχοντας επίγνωση για τις διαφορές αλλά και τα κοινά χαρακτηριστικά, τόσο οι συντονίστριες ομοτίμων όσο και τα μέλη τους δεσμεύονται σε ένα κοινό σκοπό που αφορά στην αλληλο-υποστήριξη και στην δέσμευση ότι θα εργαστούν μέσα στην ομάδα αυτοαναφορικά, με στόχο την αυτεπίγνωση και την αυτό-αναστοχαστικότητα για τις διεργασίες μέσω των οποίων ο επαγγελματικός εαυτός διαχειρίζεται βασικά θέματα που προκύπτουν μέσα στην θεραπευτική σχέση, με κίνδυνο να την αλλοιώσουν ή και να την καταργήσουν.

Αυτά τα θέματα αφορούν σε σχεσιακές διεργασίες, όπως είναι λ.χ. η συγχώνευση, η τριγωνοποίηση (Bowen 1996), ή η γονεοποίηση (Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. 1973). Αφορούν επίσης σε προβολικές ταυτίσεις (Thomas Ogden 2008), οι οποίες δυσκολεύουν την από-ταύτιση και την διαφοροποίηση και οδηγούν το άτομο που παρέχει θεραπευτικές υπηρεσίες να αποσυνδέεται από βασικές ιδιότητες του επαγγελματικού εαυτού.

Ένα ακόμα σημείο το οποίο χρειάζεται διερεύνηση είναι σε ποιο βαθμό ο επαγγελματικός εαυτός αποδυναμώνεται λόγω των συνηχήσεων που ενεργοποιούν εσωτερικές πλευρές και εσωτερικές ή εσωτερικευμένες φωνές, οι οποίες πυροδοτούν τραυματικές εμπειρίες στην ψυχοθεραπεύτρια.

Σε αυτή την περίπτωση οι συνηχήσεις σε συναρμογές που αλλοιώνουν τη μορφή και το περιεχόμενο της θεραπευτικής σχέσης. Αυτό που έχει ζωτική σημασία είναι να

---

⁶ Δες αναλυτικά στοιχεία για την περιγραφή των T-Groups στο: <https://www.ntl.org/about-us/ntl-legacy/#:~:text=Lewin%20concluded%20that%20T%2DGroup,for%20the%20NTL%20Learning%20Experience.>

⁷ Στο κείμενο θα χρησιμοποιούνται, τυχαία οι αρσενικές, οι θηλυκές αντωνυμίες. Εναλλακτικά, σε διάφορα σημεία του κειμένου, θα χρησιμοποιείται η λέξη άτομα για να συμπεριλάβει τους ανθρώπους που παρέχουν θεραπευτικές υπηρεσίες και δεν αυτοπροσδιορίζονται με το αρσενικό ή το θηλυκό φύλο.

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
κατανοήσουμε το νόημα και την λειτουργία που εξυπηρετούν οι συνηχήσεις και η
ανάδυση των εσωτερικών μας πλευρών μέσα στο θεραπευτικό σύστημα, καθώς
σύμφωνα με τον Elkaïm, η εμφάνισή τους ενδέχεται συνηχούν με εκείνες των
ανθρώπων με τους οποίους εργαζόμαστε και να «εξυπηρετούν» την επαλήθευση
του χάρτη των πεποιθήσεων τους.

Όλα τα ανωτέρω φαινόμενα είναι σημαντικά και μπορούν να επηρεάζονται από
μεταβιβαστικά ή αντιμεταβιβαστικά φαινόμενα, αν διερευνηθούν από μια
ψυχοδυναμική οπτική, ωστόσο στο παρόν κείμενο, θα εστιάσουμε, μέσα από την
συστημική σκοπιά στις σχεσιακές αλληλεπιδράσεις, τις κυκλικές ανατροφοδοτήσεις
και στα παραγόμενά τους. Θα ακόμα αυτές συνδέονται με τις συνηχήσεις και τις
αντίστοιχες διεργασίες.

Στις ομάδες συνεργατικής/διαλογικής εποπτείας μας απασχολούν επίσης ηθικά
ζητήματα, όπως λ.χ. η συμπερίληψη, η σχεσιακή κυριαρχία⁸ (Lucia De Haene & Peter
Rober, 2017), η ειδημοσύνη, οι πυραμιδικές σχέσεις, οι επιδράσεις της
ετεροκανονικότητας στον τρόπο που κατανοούμε τις σχέσεις και τα ψυχικά ζητήματα
κ.α. (Η. Γκότσης 2022).

Διερευνάται ακόμα αν συναισθήματα που συνδέονται με την ψυχική αποσύνδεση
του επαγγελματικού εαυτού αποτελούν συνέπειες μιας χρόνιας έκθεσης στο τραύμα
με το οποίο μας φέρουν σε επαφή τα άτομα με τα οποία εργαζόμαστε και είναι
ενδείξεις ενός δευτερογενούς μετατραυματικού στρέψ, το οποίο στην βιβλιογραφία
αναφέρεται με τον όρο κόπωση συμπόνοιας, (Charles R. Figley 2002).

Στην περίπτωση που αναφερόμαστε στην κόπωση συμπόνοιας χρειάζεται να την
ξεχωρίσουμε από την επαγγελματική εξουθένωση (burn out), η οποία συνδέεται σε
μεγάλο βαθμό με την από-νοηματοδότηση της εργασίας και είναι άμεσα
συναρτώμενη με τις εξωτερικές συνθήκες όπως λ.χ. το εργασιακό περιβάλλον, η
αίσθηση της απώλειας ελέγχου για το αντικείμενο της εργασίας ή τον επαγγελματικό
ρόλο, η πίεση που ασκείται για την παραγωγή έργου κ.α.

---

⁸ (σύμφωνα με τη θέση του Ζακ Ντεριντά, κάθε απόπειρα ερμηνείας του κόσμου των άλλων συνιστά
μια απόπειρα κυριαρχίας, καθώς το βλέμμα μας είναι πάντα συνδεδεμένο με την κουλτούρα ή τις
θεωρίες μας. Αναφέρεται από τους Lucia De Haene & Peter Rober, 2017)

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
Ένας βασικός στόχος της εποπτικής διεργασίας είναι μέσω της αναγνώρισης και της κατανόησης των θεμάτων που έχουν αναφερθεί να υπάρξει μια συνειδητότητα σχετικά με τις θέσεις, («Positioning»), που τοποθετείται ο επαγγελματικός εαυτός (P. Rober 2008).

Σύμφωνα με τον Rober, υπάρχουν οι ακόλουθες δυνητικές θέσεις:

1. Παρακολούθηση της διαδικασίας του πελάτη
2. Επεξεργασία της ιστορίας του πελάτη
3. Εστίαση στην εμπειρία του ίδιου του θεραπευτή
4. Διαχείριση της θεραπευτικής διαδικασίας

Η συνειδητότητα και επίγνωση σχετικά με το positioning, συμβάλει στην διαμόρφωση μιας διακριτής Θέσης- Εγώ (P.Rober 2008, Η. Γκότσης, Ά. Κιαπόκα 2020), η οποία αναπόφευκτα επηρεάζεται, τροφοδοτείται και εμπλουτίζεται από την συνάντηση με τον άλλον.

Σε αυτό το πλαίσιο εκτιμώ ότι ο επαγγελματικός εαυτός, όπως άλλωστε και ο προσωπικός/ βιωμένος εαυτός (P.Rober 2008) είναι ρευστός και ταλαντεύεται σε ένα διαλογικό φάσμα το οποίο περιλαμβάνει πολλές ενδιάμεσες θέσεις (Γκότσης 2019), και εκτείνεται από τη λειτουργική οριοθέτηση και τη διαφοροποίηση μέχρι την συγχώνευση και την απώλεια της θέσης.

Σε αυτή την ταλάντωση είμαστε εκτεθειμένοι σε όσα διαδραματίζονται στο θεραπευτικό σύστημα και το σημαντικό είναι η αναγνώριση του σημείου (ή των σημείων), που τοποθετούνται κάθε στιγμή οι επιμέρους πλευρές του επαγγελματικού εαυτού όπως και των παράλληλων και ταυτόχρονων τοποθετήσεων σε διαφορετικές και αντιθετικές θέσεις.

Το περιεχόμενο των ομάδων συνεργατικής/βιωματικής και διαλογικής εποπτείας και ενδυνάμωσης ομοτίμων

Από την αρχική περίοδο που ξεκίνησε η λειτουργία των ομάδων συνεργατικής/βιωματικής και διαλογικής εποπτείας ομοτίμων έως την περίοδο που

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
γράφηκε αυτό το κείμενο, έχει υπάρξει μια συστηματική καταγραφή των αιτημάτων
με τα οποία εργαζόμαστε.

Αυτά άλλοτε επικεντρώνονται σε ζητήματα που συνδέονται με τη διεύρυνση της
κατανόησης των συστημάτων αναφοράς και τις θεραπευτικές υποθέσεις ή τους
θεραπευτικούς στόχους, άλλοτε αφορούν στις θέσεις του επαγγελματικού και του
βιωμένου εαυτού, στους «διαλόγους» που αναπτύσσονται μεταξύ αυτών.

Συχνά επίσης έρχονται στο προσκήνιο αιτήματα που αφορούν στην κατανόηση
δυσφορικών συναισθημάτων συναισθηματικών εμπλοκών που συνδέονται με την
αποδυνάμωση και την αδυναμία ενσυναίσθησης και συγκίνησης. Σε αυτή την
περίπτωση έχει ιδιαίτερη σημασία να αναγνωριστεί αν αυτά αποτελούν ενδείξεις της
κόπωσης συμπόνοιας ή αν συνδέονται με πυροδοτήσεις προσωπικών τραυμάτων.

Ένα ακόμα πεδίο αιτημάτων αφορά στην διαχείριση κρίσεων στη θεραπευτική σχέση
και στο θεραπευτικό πλαίσιο.

Αυτό που έχει σημασία να διευκρινιστεί είναι ότι τα αιτήματα που παρατίθενται στη
συνέχεια σπάνια είναι ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, το αντίθετο, πολύ συχνά
εμπλέκονται, συνυπάρχουν σε συμφωνία ή βρίσκονται σε μια διαλεκτική
αντιπαράθεση, «συνομιλούν μεταξύ τους» ή διαχέονται το ένα μέσα στο άλλο. Έτσι
η καταγραφή είναι σχηματική και συχνά μέσα από τους διαλόγους που
αναπτύσσονται στο εποπτικό σύστημα τα αιτήματα διαφοροποιούνται,
ανακατασκευάζονται ή αναδύονται καινούργια, όπως άλλωστε συχνά συμβαίνει και
στην θεραπευτική διεργασία.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ανάγνωσης η καταγραφή των αιτημάτων έχει ως εξής:

- Στην υποστήριξη των επαγγελματιών να κατανοήσουν τις αναδυόμενες
ταυτότητες και τους υπο-εαυτούς που εμφανίζονται απρόσκλητα μέσα στη
θεραπευτική διεργασία, κάτι που συχνά πυροδοτείται όταν ο προσωπικός εαυτός
μπορεί να βρίσκεται σε φάση μετάβασης, να βιώνει έντονες κρίσεις ή προσωπικές
δυσκολίες, όπως λ.χ. απώλειες, ματαιώσεις ή ασθένειες
- Στη συναισθηματική υποστήριξη και τη φροντίδα του μέλους της ομάδας
που φέρει κάθε φορά το κεντρικό αίτημα, όταν νοιώθει συναισθήματα που οδηγούν
σε θέσεις αδυναμίας και ανημπόριας, όπως λ.χ. αγωνία, κούραση, θυμό, άγχος κ.α.

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

- Στην προσπάθεια να οριστεί το πλαίσιο της ευθύνης και να διερευνηθεί το όριο που αφορά τον θεραπευτικό ρόλο και τον επαγγελματικό εαυτό σε σχέση με τις ανάγκες των ανθρώπων που υποστηρίζονται
- Στην αναγνώριση θέσεων παντοδυναμικότητας και στην κατανόηση της γονεοποίησης και στην σημασία που έχει αντί αυτής η σχεσιακή υπευθυνότητα⁹
- Στην διαχείριση κρίσεων που αφορούν τους ανθρώπους με τους οποίους εργαζόμαστε θεραπευτικά
- Στη διαχείριση θεμάτων που συνδέονται με το απόρρητο και την δεοντολογία
- Στη διαχείριση θεμάτων που εγείρουν ηθικά ή πολιτικά ζητήματα, (όπως λ.χ. ο ρατσισμός, η αορατότητα, η πατριαρχία και η ενδοοικογενειακή βία κ.α.)
- Στη βοήθεια να υπάρξει μια βαθύτερη κατανόηση των ανθρώπων για τους οποίους ζητείται η εποπτεία και να εμπλουτιστούν οι θεραπευτικές υποθέσεις και οι θεραπευτικοί στόχοι
- Στην αναγνώριση και την κατανόηση της προβολικής ταύτισης, της μεταβίβασης και της αντιμεταβίβασης, που συμβαίνουν μέσα στη θεραπευτική σχέση, όπως και των σημασιών τους
- Στην αναγνώριση και την κατανόηση των συνηχήσεων και των αντίστοιχων συναρμογών καθώς και στην αναγνώριση των δομικών συζεύξεων¹⁰, με ιδιαίτερη

---

⁹ Η σχεσιακή υπευθυνότητα είναι μια έννοια που αναφέρεται στην ηθική ευθύνη για την συμμετοχή μας σε μια σχεσιακή πραγματικότητα και την συνκατασκευή του συναισθηματικού πεδίου

- στην επίγνωση ότι καθώς ζούμε μέσα στην γλώσσα κατασκευάζουμε τον κόσμο και την πραγματικότητα με την γλώσσα
- στο γεγονός ότι έχουμε ευθύνη για την συνεισφορά μας σε μια διαλογική πραγματικότητα
- στην σημασία του να είμαστε ενήμεροι ότι ο τρόπος που μιλάμε επηρεάζει τις ζωές και τις ταυτότητες των ανθρώπων με τους οποίους συν-διαλεγόμαστε
- στην σπουδαιότητα που έχουν οι πράξεις, οι κατασκευές/αναπαραστάσεις και οι λέξεις που χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να επικοινωνήσουμε με τους άλλους ανθρώπους

¹⁰ Η θεμελιώδης έννοια που επιτρέπει να ξεπεράσουμε κάθε όριο είναι αυτή της δομικής σύζευξης, που οι συγγραφείς ορίζουν ως μια «ιστορία αλληλεπιδράσεων», οι οποίες αποκτούν ένα χαρακτήρα

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
έμφαση στην κατανόηση της σημασίας που έχουν αυτά τα φαινόμενα, μέσα στο
θεραπευτικό πεδίο

- Στην αναγνώριση των διεργασιών που συμβαίνουν στους ενδιάμεσους μεταβατικούς χώρους των αλλαγών¹¹, καθώς οι περιοχές οργάνωσης της ανθρώπινης εμπειρίας συνδέονται μεταξύ τους μέσω των εσωτερικών και των εξωτερικών διαλόγων (Γκότσης 2018).
- Στην αναγνώριση και την φροντίδα της κόπωσης συμπόνοιας, ιδιαίτερα όταν εργαζόμαστε με πληθυσμούς που βρίσκονται σε ευαλωτότητα και έχουν υποστεί μια τραυματική εμπειρία που ενδέχεται να μας επιφέρει ένα δευτερογενές τραύμα. (Tracey Reichert Schimpff 2019) Frigey
- Στην ανάγκη της σύνδεσης και του ανήκειν σε μια κοινότητα ομότιμων καθώς και της ανάγκης για μοίρασμα των σκέψεων και των συναισθημάτων που συμβάλουν στην αντιμετώπιση της μοναξιάς, στην ανατροφοδότηση και στο καθρέφτισμα, μέσα σε ένα πλαίσιο εμπιστοσύνης.

Σύντομη παρουσίαση της συνεργατικής/διαλογικής προσέγγισης

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των ομάδων εποπτείας εμπνέεται όπως έχει αναφερθεί κυρίως από τις αρχές του κοινωνικού κονστραξιονισμού και της συνεργατικής/διαλογικής προσέγγισης.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό στοιχεία της προσέγγισης είναι αυτό που οι πρωτοπόροι θεωρητικοί, Harry Goolishian και Harlene Andersen προτείνουν σχετικά με την θέση του θεραπευτή ως ειδικού. Σύμφωνα με αυτή την πρόταση, είναι σημαντικό η ψυχοθεραπευτική σχέση να χαρακτηρίζεται από μια κάθετη ιεραρχική συνομιλία

επαναλαμβανόμενο ή πολύ σταθερό» και αντίστοιχα έχουν πάντα αμοιβαίο αποτέλεσμα, καθώς και τα δυο υποκείμενα στην σχέση υπόκεινται στους ίδιους μετασχηματισμούς που οδηγούν στην «ανάδυση» νέων δυνατοτήτων ή τρόπων σχέσης με το περιβάλλον

¹¹ δεξ αναλυτική περιγραφή στην συνέχεια

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης ενός ειδικού και ενός «ασθενή», αλλά να κατανοείται ως μια από κοινού σχεσιακή συνκατασκευή.

Διαβάζοντας σχετικά άρθρα παρατηρούμε ότι η συνεργατική/διαλογική προσέγγιση περαιτέρω χαρακτηρίζεται από :

- την προσπάθεια αναγνώρισης και αποδόμησης των ιεραρχικών/πυραμιδικών σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στο θεραπευτικό σύστημα
- την έμφαση στις διαλογικές διεργασίες μέσω των οποίων συνκατασκευάζεται το θεραπευτικό πλαίσιο¹²
- την εστίαση σε ένα διάλογο που διεξάγεται με όρους ισοτιμίας και την ανοικτότητα από τα άτομα που ασκούν το θεραπευτικό ή συμβουλευτικό έργο, (η αυτό-αποκάλυψη¹³ είναι μέρος αυτής της διεργασίας)
- την προσπάθεια να μειωθούν ή ενδεχομένως και να αποδομηθούν οι περιορισμοί που παράγονται από το δίπολο θεραπεύτρια -θεραπευόμενος δίχως αυτό να έρχεται σε σύγκρουση με τις διακριτές θέσεις

Έτσι η θεραπεύτρια νοείται περισσότερο ως ένα πρόσωπο που καθοδηγεί το διάλογο, με ένα τρόπο που εγγυάται την ισοτιμία και την δυνατότητα να παραχθούν διανοίξεις μέσω αυτού. (H.Anderson 2016)

Οι H. Anderson και ο H. A. Goolishian, θα συγγράψουν το 1992 ένα πρωτοποριακό άρθρο με τίτλο « Ο πελάτης σαν ειδικός: Μια προσέγγιση στην θεραπεία από τη θέση του μη γνωρίζειν» (Harlene Anderson. Harry Goolishian 1992). Σε αυτό θα

¹² Η εστίαση στην κοινωνική συνκατασκευή της πραγματικότητας εκτιμάται ως ιδιαίτερα σημαντική καθώς αναγνωρίζει την σημασία της ευθύνης που έχουν «από κοινού», για το πλαίσιο και την θεραπευτική σχέση, οι συμμετέχοντες/ουσες σε αυτή. Αποφεύγεται έτσι η απόδοση της ευθύνης αποκλειστικά στους θεραπευόμενους/ες για τα προβλήματα ή τις δυσκολίες που εμφανίζονται στο θεραπευτικό σύστημα. Αυτό έχει σημαντικές συνέπειες που αφορούν τη γλώσσα και την οπτική με την οποία εργαζόμαστε. Έτσι λ.χ. οι δυσκολίες στην σχέση ή την αποδοχή μιας θεραπευτικής υπόθεσης δεν κατανοούνται ως αντιστάσεις ή καταφυγή σε μηχανισμούς άμυνας αλλά ως στάσεις που συνδέονται με τον ρυθμό και την αρμονία στον διάλογο και τους δείκτες του θεραπευτικού πλαισίου.

¹³ Ειδικότερα για την αυτό-αποκάλυψη χρειάζεται να αναφερθούμε στο γεγονός ότι καθώς αποτελεί μια πρακτική αποδόμησης του επαγγελματικού ρόλου αλλά και μια ασέβεια σε κουλτούρες που υποστηρίζουν το κύρος, την αυθεντία και την ειδημοσύνη, έχει μια ειδική σημασία να ασκείται από επαγγελματίες που είναι σε επίγνωση τόσο των ορίων και των διακριτών σχέσεων που τίθενται μέσα στην θεραπευτική σχέση, όσο και των θεραπευτικών στόχων που επιδιώκονται, μέσω αυτής να επιτευχθούν. Μόνο υπό αυτές τις προϋποθέσεις η αυτό-αποκάλυψη νομιμοποιείται ως μια θεραπευτική πρακτική, η οποία δεν θέτει σε κίνδυνο το θεραπευτικό πλαίσιο.

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
αμφισβητήσουν τον ρόλο των ειδικών ως αρμόδιων ή κατεχόντων τη γνώση για την λειτουργία και την οργάνωση των συστημάτων με τα οποία εργάζονται και κατά συνέπεια ως ειδημόνων να παρέμβουν σε ένα σύστημα που αναζητά υποστήριξη και θα θέσουν έτσι τις βάσεις για τη συνεργατική προσέγγιση. Η ανωτέρω θέση αποτελεί μια ρήξη με την θέση της Α' Κυβερνητικής, στην οποία είχε διατυπωθεί η ιδέα της παρατήρησης, της αντικειμενικότητας, της καθοδήγησης και παρέμβασης σε ένα σύστημα αναφοράς που βρίσκεται σε κρίση, όπως π.χ. μια οικογένεια. Αποτελεί επίσης μια εξέλιξη της θέσης της Β' Κυβερνητικής - η οποία στηρίζεται στον κονστρουκτιβισμό και δίνει έμφαση στην υποκειμενικότητα της οπτικής μας και των αναλύσεων που κάνουμε ως άτομα που εργαζόμαστε στο χώρο της ψυχικής υγείας - που εν τέλει οδηγεί στην Γ' Κυβερνητική.

Σύμφωνα με αυτήν εγκαταλείπεται η ιδέα του παρατηρητή και προτείνεται μια καινούργια θέση θέασης, κατανόησης και σχετίζεσθαι, στην οποία το άτομο που ασκεί το θεραπευτικό έργο είναι ενεργητικά συμμετόχο, συνεχώς αλλάζει και εξελίσσεται και μετέχει σε ένα σύστημα που συνκατασκευάζεται, «από κοινού», με τις συμμετέχουσες σε αυτό, δίχως ωστόσο, όπως αναφέρθηκε, να αποσυνδέεται από τη Θέση-Εγώ.

Οι συγγραφείς του άρθρου δίνοντας έμφαση στην θέση του «μη γνωρίζειν», θα υποστηρίξουν ταυτόχρονα τη συστημική περιέργεια και τη διαλογική συνομιλία, ως ένα τρόπο να είμαστε παρόντες στην εμπειρία των ανθρώπων με τους οποίους εργαζόμαστε.

Σε ένα επίσης ακόμα σημαντικό άρθρο με τίτλο: «**Τα ανθρώπινα συστήματα ως γλωσσικά συστήματα**» (Goolishian H., Anderson H. , 1998), φέρνουν στο προσκήνιο τη σημασία της γλώσσας και το πως ένα θεραπευτικό σύστημα συνκατασκευάζεται μέσω αυτής.

Μια βασική θέση είναι ότι το θεραπευτικό σύστημα είναι ένα γλωσσικό σύστημα για το οποίο ο διάλογος έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς τονίζεται ότι «**το νόημα και τα κοινωνικά συστήματα δημιουργούνται μέσα στον διάλογο και με τον διάλογο**». Έτσι τα συστήματα υπάρχουν και νοηματοδοτούνται μέσα στη γλώσσα, (και διαμέσου αυτής), και την επικοινωνιακή δράση. Η θεραπευτική συζήτηση και το περιεχόμενο που αυτή θα λάβει είναι άμεσα επηρεαζόμενη από το βλέμμα των συμμετεχόντων, από τη γλώσσα και την

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
σχέση όσων μετέχουν σε αυτή, ενώ εξελίσσεται ανάλογα με τη μορφή που θα λάβει ο διάλογος και την ρητή ή άρρητη συμφωνία μεταξύ των συμμετεχόντων για αυτόν. Αυτή η συμφωνία ωστόσο δεν είναι σταθερή και υπόκειται σε διαρκείς διαπραγματεύσεις, καθώς η διαλεκτική και η σύγκρουση είναι επίσης στοιχεία του διαλόγου.

Η Η.Anderson, μετά το θάνατο του Η.Goolishian, τεκμηριώνει περαιτέρω την συνεργατική προσέγγιση δίνοντας έμφαση σε ζητήματα όπως, η διαλογικότητα και η πολυφωνία η αναγνώριση, η αποδοχή της πολυπλοκότητας και της αβεβαιότητας, η σχεσιακή υπευθυνότητα και τέλος η σημασία της κουλτούρας και η αποδοχή της πολλαπλότητας των αντιλήψεων και των πρακτικών των ανθρώπων στην μετανεωτερικότητα.

Οι απόψεις της Anderson είναι επίκαιρες και καταλυτικές καθώς πλέον στην ψυχοθεραπεία και στην συμβουλευτική, (όπως επίσης στον πολιτισμό, στην εκπαίδευση κ.α.), δίνεται ιδιαίτερη έμφαση σε ζητήματα που αφορούν λ.χ. την ετεροκανονικότητα, τον ρατσισμό, την πατριαρχία, τον σεξισμό, τη γλώσσα και τις πρακτικές της συμπερίληψης.

Στο εποπτικό σύστημα διερευνώνται οι «μικρο-θεματικές»¹⁴ στις οποίες αυτά τα ζητήματα εισέρχονται αδιόρατα στο σχεσιακό πεδίο, μέσω συγκεκριμένων πρακτικών που τα συντηρούν και τα αναπαράγουν, όπως λ.χ. αρνητικές φράσεις σχετικά με την ετερότητα, η χρήση αποκλειστικά μιας αρσενικής γλώσσας ή η κουλτούρα της ετεροκανονικότητας και η παθολογικοποίηση των αποκλίσεων από τις κυρίαρχες νόρμες για την καθημερινή ζωή.¹⁵

¹⁴ Μια ενδιαφέρουσα διάσταση για την κατανόηση των «μικροθεματικών» έχει δώσει βιωματικά η Άννα Κουρουπού, η οποία σε μια δημόσια εκδήλωση σχετικά με την βία αναφέρθηκε στην «αργή βία» που βιώνει μια τράνς γυναίκα, η οποία εκδηλώνεται λ.χ. μέσω ενός απαξιωτικού βλέμματος, μιας χλευαστικής απεύθυνσης ή μιας ανυπαρξίας του βλέμματος που οδηγεί σε μια συνθήκη αορατότητας. Η αργή βία, σε αντίθεση με την «γρήγορη», δεν προσδιορίζεται ούτε αναγνωρίζεται ως βία και για αυτόν ακριβώς το λόγο είναι πιο επικίνδυνη. Δες σχετικά στο:

<https://www.koutipandoras.gr/article/argi-kai-grigori-bia-stin-ellada-o-kathreftis-kai-mahairi/>

¹⁵ Εξαιρετικά διαφωτιστική σχετικά με αυτά τα ζητήματα είναι επίσης η συνέντευξη της Δήμητρας Γκογκίδου στην Lifo (... η γλώσσα, όπως προαναφέρθηκε, δεν αποτυπώνει μόνο την κοινωνική πραγματικότητα αλλά επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουμε αυτήν την πραγματικότητα, μια προκατειλημμένη ως προς το φύλο γλώσσα συμβάλλει και στη διαμόρφωση μιας προκατειλημμένης ως προς το φύλο σκέψης και οπτικής για τον κόσμο). Δες σχετικά στο: https://ampa.lifo.gr/gunaiques/133257/?fbclid=IwAR3i2RDAzEDHIAFGP3DX9X-6-8RW2d5OLjwiymL_al5mhnFf1zSqBbpFODo

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
Η σημασία των ενδιάμεσων μεταβατικών χώρων και των πλευρικών σκιάσεων

Μια διαδεδομένη αντίληψη σχετικά με την ψυχοθεραπεία είναι ότι το **θεραπευτικό σύστημα** που συγκροτείται και συνκατασκευάζεται από τον θεραπευτή και το σύστημα αναφοράς έχει ως στόχο να επιλύσει το πρόβλημα. Εκτιμώ ωστόσο ότι αυτή είναι μονάχα μια διάσταση καθώς συχνά ο στόχος είναι η αποδοχή και η συμφιλίωση με την αδυναμία να αλλάξει μια συνθήκη ή να υπάρξει ένα παρηγορητικό βίωμα, όπως π.χ. στην απώλεια. Σε κάθε όμως περίπτωση τα μέλη του προσκαλούνται να μετακινηθούν σε μια θέση από την οποία μπορούν να ανακαλύψουν ή να δημιουργήσουν τις δυνατότητες για αλλαγές και μετασχηματισμούς. (Η. Γκότσης 2022).

Η βασική συστημική έννοια στην οποία στηρίζεται η ιδέα των μετασχηματισμών είναι η αυτοποιητική διεργασία, η οποία αφορά σε μια εναλλαγή «συνεχειών», που κρατούν «ζωντανή» την ταυτότητα των συστημάτων και «ασυνεχειών», οι οποίες την εμπλουτίζουν. Οι ομάδες συνεργατικής/διαλογικής και βιωματικής εποπτείας έχουν σαν στόχο την κατανόηση τόσο της σημασίας των «συνεχειών», που συμβάλλουν στην απαιτούμενη ισορροπία και ομοιότητα όσο και των «ασυνεχειών» που συμβάλλουν σε νέες μορφές οργάνωσης, λειτουργίας και νοηματοδότησης των συστημάτων με τα οποία εργαζόμαστε θεραπευτικά.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται η «αντίσταση στην αλλαγή», να ειπωθεί σε ένα άλλο πρίσμα. Οι άνθρωποι και τα συστήματα επιμένουν μονομερώς στις «συνέχειες» και τα επαναληπτικά μοτίβα είτε γιατί δεν έχουν ακόμα δημιουργήσει μια «εσωτερική τελειότητα», που θα επέτρεψε καινούργιες συζεύξεις με στοιχεία που έρχονται από το εξωτερικό πλαίσιο, είτε έχουν εγκλωβιστεί σε μια μονολογική πραγματικότητα που προσκαλεί μια κυρίαρχη αφήγηση, υπό το φως των προβλημάτων. (Η. Γκότσης 2018).

Προκειμένου να κατανοήσουμε την επίδραση των κυρίαρχων αφηγήσεων όταν αυτές οργανώνονται γύρω από την «επικράτηση» του βιώματος του προβλήματος στις ζωές των ανθρώπων αλλά και την σπουδαιότητα που έχουν οι εναλλακτικοί φωτισμοί των σημείων που διευκολύνουν την «ασυνέχεια», προτείνεται η αξιοποίηση της έννοιας των **ενδιάμεσων μεταβατικών χώρων της αλλαγής**, μια έννοια που έχει αναπτυχθεί αναλυτικά στη Γραμματική των αποθεμάτων, όπως και

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
τις **πλευρικές σκιάσεις** που προτείνουν οι P.Lang& E.Mc Adam. (P.Lang& E.McAdam
2016). Το ακόλουθο απόσπασμα από ένα σχετικό άρθρο των Lang&McAdam , μας
επιτρέπει να κατανοήσουμε την έννοια των πλευρικών σκιάσεων:

«Τι είναι ο ανοιχτός χρόνος; Τώρα φτάνουμε στον πυρήνα της έννοιας... πλευρική
σκίαση, ένας τρόπος να κατανοείς την πολλαπλότητα των πιθανοτήτων» (Morson,
1994, σ. 117). Αυτή η έννοια περιλαμβάνει το να μετακινείς το φως γύρω από το
συμβάν, να παίζεις με το φως από πάνω, από κάτω, από τη μια πλευρά και έπειτα
από την άλλη. Σε αυτήν τη διαδικασία έχουμε εργαστεί για να δημιουργήσουμε
πολλαπλές ιστορίες, τέτοιες ώστε το συμβάν να γίνει πολυφωνικό, ρίχνοντας πολλές
διαφορετικές σκιές στο μέλλον. «Παράλληλα με ένα συμβάν βλέπουμε τις
εναλλακτικές του. Με κάθε παρόν ένα άλλο πιθανό παρόν. Οι πλευρικές σκιές
εμφανίζουν μαγικά την άυλη παρουσία αυτών που θα μπορούσαν να είναι ή μπορεί
να είναι... το υποθετικό φαίνεται μέσω του πραγματικού και έτσι πετυχαίνει το δικό
του σκιώδη τρόπο ύπαρξης μέσα στο κείμενο... Η πλευρική σκίαση... μας προσκαλεί
να ερευνήσουμε μέσα στα άλλα πιθανά παρόντα που θα μπορούσαν να έχουν
υπάρξει και να φανταστούμε μια αρκετά διαφορετική πορεία συμβάντων» (Morson,
1994, σ.).»¹⁶

Μέσα από την έννοια των ενδιάμεσων μεταβατικών χώρων της αλλαγής κατανοούμε
ότι ανάμεσα σε κάθε στάδιο μετάβασης από μια φάση ζωής, (όπως λ.χ. από την
παιδική ηλικία στην εφηβεία), σε μια άλλη ή τη μετάβαση από μια περιοχή της
ανθρώπινης εμπειρίας σε κάποια άλλη, (λ.χ. από την περιοχή της
ερμηνείας/κατανόησης στην περιοχή του πράττειν) μεσολαβεί πάντα ένας χώρος και
έναν χρόνο, ο οποίος χρειάζεται να διανυθεί προκειμένου να συμβούν οι αλλαγές ή
οι ζητούμενοι μετασχηματισμοί.

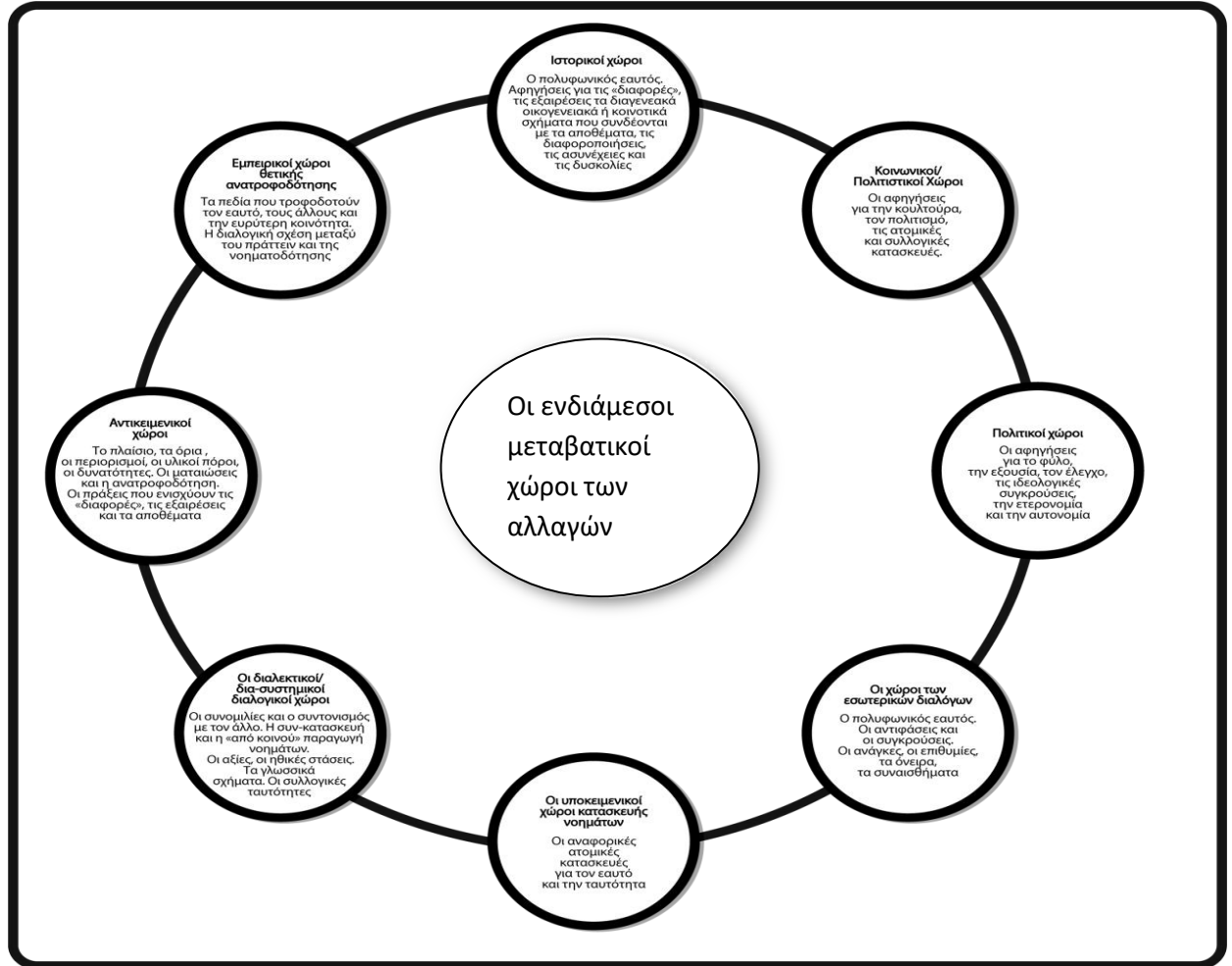
---

¹⁶Απόσπασμα από το άρθρο των P.Lang& E.McAdam: Το αφηγείσθαι: Μελλοντικά όνειρα στο ζην του παρόντος. Σημειώσεις για ένα τιμητικό θέμα. ΜΕΤΑΛΟΓΟΣ, τεύχος 30

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

Στους ενδιάμεσους μεταβατικούς χώρους αναγνωρίζουμε ότι συμβαίνουν μια σειρά από πολύπλοκες διεργασίες που άλλοτε αφορούν στους εσωτερικούς μας διαλόγους, (όπως λ.χ. συναισθηματικές διεργασίες, διάλογοι μεταξύ των αναδυόμενων ταυτοτήτων μας, των εσωτερικών μας φωνών και πλευρών κ.α.), άλλοτε συνδέονται με τις επιδράσεις του πλαισίου, (όπως λ.χ. είναι η κουλτούρα ή οι κρίσεις). Έτσι στον χώρο των εσωτερικών και εξωτερικών/διασυστημικών διαλόγων, όπως και στον χώρο της κατασκευής των υποκειμενικών νοημάτων, τόσο των θεραπευτών όσο και των ανθρώπων με τους οποίους εργάζονται συμβαίνουν μια σειρά από συνδεδεμένες διεργασίες. Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό εκτιμάται πως η όποια θεωρητική γνώση, όπως και οι δεξιότητες κατανόησης των ανθρώπων με τους οποίους εργαζόμαστε ως άτομα που εργάζονται στην ψυχική υγεία, δεν

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης οδηγούν αυτόματα στην πραγμάτωση μιας πράξης που να αντιστοιχεί στη γνώση ή την αισθητική μας, καθώς διαμεσολαβούνται, όπως αναφέρθηκε, από ένα πλήθος διεργασιών, που μένει να τις κατανοήσουμε.

Συμπερασματικά οι ομάδες συνεργατικής εποπτείας, βασίζονται στην ιδέα ότι η παραγωγή της γνώσης δεν βασίζεται μετάδοση γνώσεων από ένα ειδικό που γνωρίζει ως αυθεντία το υπό διερεύνηση θέμα, (H.Anderosn &S. Swim 1995).

Η κεντρική θέση είναι ότι όπως τα άτομα που παρέχουν συμβουλευτική ή ψυχοθεραπεία και τα άτομα που αναζητούν υποστήριξη συνκατασκευάζουν ένα σύστημα θεραπείας, αντίστοιχα στην εποπτεία συνκατασκευάζεται ένα εποπτικό σύστημα(M.Elkaïm 2008).

Έτσι αυτό που έχει σημασία είναι να συνκατασκευάσουμε ένα τοπίο διαλόγου στο οποίο εντοπίζονται και διερευνώνται όλα εκείνα τα στοιχεία που συντελούν ώστε να νιώθουμε ανήμποροι ή ελλιπείς στην άσκηση του θεραπευτικού έργου.

Στόχος αυτής της διερεύνησης είναι τα μέλη της ομάδας να επανασυνδεθούν με τα αποθέματα, τη γνώση και την εμπειρία τους αλλά κυρίως με τις αυτό-αναστοχαστικές δεξιότητες που απαιτούνται ώστε να κατανοούν από μια μετά-θέση, τα αθέατα σημεία της θεραπευτικής σχέσης.

Αυτή η διεργασία θα διευκολύνει επίσης την ανάδυση του **μη εισέτι λεχθέν**, μια φράση που χρησιμοποιούν οι Goolishian & Anderson για περιγράψουν τη σημασία που έχει η ανάδυση εναλλακτικών αφηγήσεων (H. Goolishian &H. Anderson 2004)

Η σημασία της σχεσιακής αλληλεπίδρασης

Αποδεχόμενοι τις βασικές συστημικές αρχές της κυκλικότητας και της σχεσιακής αλληλεπιδραστικότητας, θεωρούμε ότι αυτές επηρεάζουν άμεσα τις σχέσεις, τις συναισθηματικές διαδράσεις, τις δομικές συζεύξεις και την επικοινωνία τόσο στο θεραπευτικό σύστημα όσο και στο εποπτικό σύστημα. Έτσι κάθε μέλος αυτών των συστημάτων επηρεάζεται και ανταποκρίνεται μέσα σε αυτή τη σχεσιακή διεργασία όχι μόνο από τις επιδράσεις των εξωτερικών διαλόγων αλλά επίσης και εξαιτίας των πυροδοτούνται στους εσωτερικούς διαλόγους καθώς εσωτερικές πλευρές

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης αναδύονται και μια σειρά από θέματα διακινούνται, πυροδοτούνται και ανακινούνται από την επίδραση του βιώματος του διαλόγου.

Ένα ερώτημα που τίθεται συχνά στην εποπτεία, από τα μέλη της ομάδας είναι ποιο είναι το επιθυμητό όριο στη σχέση, το οποίο μας επιτρέπει τη σύνδεση στο εδώ και τώρα, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει τον αναστοχασμό και την συγκίνηση, δυο στοιχεία που είναι απαραίτητα η οποία είναι απαραίτητη προκειμένου να ανταποκριθούμε στην δημιουργία μια σχέσης. (Κωτσάκης

Ένα λειτουργικό όριο θα διευκολύνει μια ενεργητική γνωστική και συναισθηματική ενσυναίσθηση και θα μας επιτρέψει να αναγνωρίσουμε τα σημεία σύνδεσης με τις αφηγήσεις που αναδύονται, να κατανοήσουμε τον ψυχικό πόνο και τις τραυματικές και οδυνηρές εμπειρίες των ανθρώπων με τους οποίους εργαζόμαστε και να συγκινηθούμε από τις αφηγήσεις τους.

Αντίθετα ένα μη λειτουργικό όριο θα μας αποξενώσει ή θα μας θέσει σε κίνδυνο να συγχωνευτούμε, ανάλογα με την κλειστότητα ή την ανοικτότητα του.

Έτσι είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι αν και η συγκίνηση, η ενσυναίσθηση και η συναισθηματική εγγύτητα, αποτελούν βασικά στοιχεία για όσα άτομα ασκούν το θεραπευτικό έργο ενδέχεται να δημιουργηθούν κίνδυνοι στην περίπτωση που αποσυνδεθούμε από την Θέση-Εγώ, καθώς μετά-κινούμαστε προς την μεριά των ανθρώπων που φροντίζουμε.

Αυτό εν μέρει εξηγείται από την πιθανότητα να πυροδοτηθούν στοιχεία της προσωπικής μας ιστορίας γεγονός που φέρνει ξανά στο προσκήνιο την σημασία τις επίγνωσης για τη Θέση-Εγώ (I-Position), (J. Shotter 2018)¹⁷.

Η Θέση- Εγώ είναι επίσης σημαντική όταν την διερευνούμε μέσα στο θεραπευτικό σύστημα, σε σχέση με τους δείκτες πλαισίου.

Έτσι μια διερώτηση σχετικά με το πως τοποθετούμαστε μέσα στον χρόνο, το χώρο, τη σχέση και το περιεχόμενο είναι σημαντική και συνδέεται με την σταθερότητα ή

---

¹⁷ Η σταθερή τοποθέτηση σε μια Θέση-Εγώ δεν αναιρεί τη σχεσιακή ύπαρξη του εαυτού ούτε την θέση ότι ο εαυτός δομείται και αναγνωρίζεται μέσα από το διάλογο και τη σχέση με τον έτερο άλλο. Πολύ περισσότερο αφορά μια συνθήκη διαφοροποίησης και ικανότητας να συνδεόμαστε με τον άλλο και τις εσωτερικές πλευρές μας, δίχως να ακυρώνονται συστατικά στοιχεία της ταυτότητας που αντιστοιχούν στους εκάστοτε δείκτες πλαισίου όπως είναι η σχέση και το περιεχόμενο.

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης την μεταβλητότητα της Θέσης-Εγώ, όπως επίσης και τις συναισθηματικές διεργασίες που πυροδοτούνται από την προσωπική μας ιστορία, από την ενεργητική εμπειρία στο εδώ και τώρα της θεραπευτικής σχέσης, όσο και από εξωγενείς επιδράσεις.

Αυτή η διερώτηση αφορά επίσης τις τοποθετήσεις του εαυτού σε κάθε επιμέρους δείκτη αλλά και στο πως αυτή επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ αυτών. Ένα στοιχείο που συχνά εντοπίζουμε είναι η αναντιστοιχία μεταξύ του βιωμένου και του παρόντος χρόνου ή μεταξύ της σχέσης και του περιεχομένου. Έτσι ενώ η σχέση έχει εκ των προτέρων οριστεί ως θεραπευτική στο περιεχόμενο ενδέχεται να εισέρχονται στοιχεία που την μεταβάλουν. Φαινόμενα που συνδέονται με όσα συμβαίνουν στο περιεχόμενο όπως η συγχώνευση με τα άτομα που εργαζόμαστε, οι τριγωνοποιήσεις, η γονεοποίηση κ.α. μπορούν να πυροδοτήσουν συναισθηματικές διεργασίες και να αλλοιώσουν ή και να καταργήσουν την θεραπευτική σχέση.

Παρά το γεγονός ότι έχει ιδιαίτερη αξία να αναγνωρίσουμε αυτές τις μεταβολές, έχει σημασία η κατανόηση τους να μην εγκλωβιστεί σε ένα γραμμικό αιτιολογικό σχήμα. Το γεγονός ότι λ.χ. ένας θεραπευτής μεταβάλλεται σε γονέα, αλλοιώνοντας έτσι την θεραπευτική σχέση δεν μπορεί να κατανοηθεί μόνο από την προσωπική του ιστορία, ούτε μόνο από το εδώ και τώρα της σχέσης του με τον θεραπευόμενο. Αντιθέτως έχει σημασία να αποδεχτούμε το γεγονός ότι αυτή η αναδυόμενη ταυτότητα¹⁸, συνδέεται με πολύπλοκες και συχνά δυσερμήνευτες διεργασίες. Η Nora Bateson περιγράφει γλαφυρά ότι όσο σημαντικό είναι να μελετάμε την ανάδυση ως μια «διαφορά που έχει παράξει διαφορά», το ίδιο συναρπαστικό είναι να αφηνόμαστε σε μια κατάδυση σε ότι έχει προϋπάρξει της εμφάνισης και να αναρωτιόμαστε για τις διεργασίες που έχουν συμβάλει να υπάρξει αυτό που είναι ορατό!

Μεταφέροντας αυτή τη σκέψη στο εποπτείας μπορούμε να εργαστούμε ταυτόχρονα σε δυο πεδία, καθώς μελετάμε το φαινόμενο της γονεοποίησης:

α) Στο πεδίο του πράττειν το ζητούμενο είναι η επανατοποθέτηση σε μια συμβατή θέση με το θεραπευτικό πλαίσιο και αυτό μπορεί να εκτιμηθεί ως μια ανάδυση μιας

---

¹⁸ Δες σχετικό ορισμό στο γλωσσάρι.

Συνηχήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης
εναλλακτικής θέσης, σε ό,τι έχει καταγραφεί ως πρόβλημα. Σε αυτό το πεδίο η
διερώτηση αφορά κυρίως την ανάδυση.

α) Στο πεδίο της ερμηνείας/κατανόησης διερώτηση γιατί έχει κάτι υπάρξει η
απάντηση δεν μπορεί ποτέ να είναι ολοκληρωμένη, αφορά πάντα είναι μικρό μέρος
των όσων έχουν συμβάλει προκειμένου να συμβεί η αποσύνδεση από τις θέσεις
που ο επαγγελματικός εαυτός είναι συνδεδεμένος με την παρατήρηση και την
επεξεργασία της αφήγησης των θεραπευόμενων καθώς και με τον συντονισμό του
θεραπευτικού διαλόγου.

Συμπερασματικά τόσο οι εσωτερικές διεργασίες που εμφανίζονται μέσα σε μια
θεραπευτική σχέση, όσο και οι εξωτερικές συνθήκες που περιβάλλουν το
θεραπευτικό πλαίσιο όπως επίσης και η «συνάντηση και η συνομιλία» με το τραύμα,
ενδέχεται να πυροδοτήσουν διεργασίες που συμβάλουν σε φαινόμενα που
συμβάλουν στην αποσύνδεση από βασικές επαγγελματικές δεξιότητες, όπως είναι η
αναστοχαστική διεργασία, η αυτό-παρατήρηση και η αυτε-επίγνωση, η
ενσυναίσθηση και η συναισθηματική εγγύτητα με τους ανθρώπους που
εργαζόμαστε. Μπορούν επίσης αν δεν αναγνωριστούν έγκαιρα να οδηγήσουν,
σύμφωνα με την βιβλιογραφία, στην κόπωση συμπόνοιας, η οποία αποδυναμώνει
την Θέση - Εγώ του επαγγελματικού εαυτού .

Βιβλιογραφία

1. Anderson H., Goolishian H. (1988) [2004]. Τα ανθρώπινα Συστήματα ως Γλωσσικά Συστήματα. Ζήσης Τ. (Μφτ.). Μετάλογος 2004, τεύχος 6, 75-110.
2. Anderson, H., Goolishian, H. (1992). The Client is the Expert: a Not Knowing Approach to Therapy. In S.McNamme and K.Gergen (Ed.) Therapy as a social construction (p.p. 25-39). London: Sage Publications.
3. Anderson, H., Gehart, D. (2014). Η συνεργατική Προσέγγιση. Σαμαρά Ε., Σιλβιστοπούλου Ε. (Μτφ.) Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
4. Anderson H., (2016). Συνεργατική-Διαλογική «Καθοδήγηση»: Η «Από Κοινού» Προσέγγιση. Τριανταφύλλου Φ. (Μτφ) Μετάλογος , τεύχος

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

5. Anderson H., & Susan S. M.A. (1995). Η εποπτεία ως ένας συνεργατικός διάλογος: Συνδέοντας τις φωνές του επόπτη και του εποπτευόμενου. Μετάφραση Μυρτώ Νοχού. Ανάκτηση από τον διαδικτυακό ιστότοπο: www.synixiseis.gr
6. Andersen T.,(1987) The Reflecting Team: Dialogue and Meta-Dialogue in Clinical Work. Family Process. Volume 26, Issue 26 Pages 415-428
7. Bateson, G., Jackson, D., Haley, J., Weakland J. (1978): "Για μια θεωρία της σχιζοφρένειας», ' στο "Σχιζοφρένεια και Οικογένεια", Αθήνα: Γράμματα
8. Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. (1973). Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy. Hagerstown: Harper & Row
9. Bowen, M. (1996). Τρίγωνα στην οικογένεια, μτφρ. Ε. Γκίκα & Μ. Λεβή. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
10. Γκότσης, Η. (2017): Η εμπειρία της εκπαίδευσης με τον Peter Lang και οι εφαρμογές και οι μεταφορές της Καταξιώτικης Συστημικής Διερεύνησης στον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών. Μετάλογος, Τεύχος, 30
11. Γκότσης, Η. (2015).Ο διάλογος και η πολυφωνία, μέσω της αναστοχαστικής διαδικασίας, ως αντίβαρο στον «εξαρτητικό λόγο. Στο Πουρκός Α. Μάριος (Επιμ.), «Προοπτικές και όρια της διαλογικότητας στον Μ. Μπαχτίν Μ.» Εφαρμογές στην ψυχολογία, την τέχνη, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό». Πάτρα: Orportuna 2015
12. Γκότσης, Η.,(2018). Η Γραμματική των αποθεμάτων. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ
13. Γκότσης, Η.,(2020).Ονειροτοπία. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ
14. Γκότσης Ηλίας, Άννα Κιαπόκα(2020). Σημειώσεις, βλέμματα και αναστοχασμοί σχετικά με τις περιοχές οργάνωσης της ανθρώπινης εμπειρίας. Μετάλογος, τεύχος 37
15. Cecchin, G., Lane, G., & Ray, W., A. (2009). Ασέβεια: Μια Στρατηγική επιβίωσης για θεραπευτές. Ε. Σαμαρά (Μτφ.). Επιμέλεια: Β. Καφτατζή. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

16. Cronen, V., Pearce, W. B. (1982). The Coordinated Management of Meaning: A theory of communication. In F. E. X. Dance (Ed.), *Human communication theory*, 61-89. New York: Harper & Row.
17. Elkaim M., (2008). Αν με αγαπάς μη με αγαπάς. Πρόλογος Χάρης Κατάκη. Μετάφραση Χρηστάκης Νίκος. Αθήνα: Κέδρος
18. Elkaim M., (2008). Η συνήχηση στην εκπαίδευση και την εποπτεία. Μετάλογος, Δεκέμβριος 2008 τεύχος 14
19. Fooks J.,(2018). Κοινωνική εργασία, πολιτιστική ετερότητα και κριτικός αναστοχασμός. Εκδ. Τόπος. Αθήνα 2018
20. Gergen K., J.(2016). Θεραπευτικές πραγματικότητες: Συνεργασία, καταπίεση και σχεσιακή ροή : Κ.Πάγκαλου. (Μτφ.). Επιμέλεια Φ. Ίσαρη). Αθήνα: Πεδίο
21. Haene, D. L., Rober, P. (2017). «Αναζητώντας ένα σπίτι - Μια εξερεύνηση της έννοιας της φιλοξενίας του Jacques Derrida στις πρακτικές της οικογενειακής θεραπείας με τους πρόσφυγες».. Δ. Μουζάς(Μτφ.). Επιμέλεια: Φ. Τριανταφύλλου, Σ. Κατερινάκη. metalogos-systemic-therapy-journal.gr Τεύχος 31.
22. Hermans J.M.H., Hermans-Konopka A. (2016). *Η Θεωρία του Διαλογικού Εαυτού*. Γ. Γκαντώνια (Μτφ.). Αθήνα: Εκδόσεις Παρισιάνου.
23. Lang, P., McAdam, E. (2017). Το αφηγείσθαι: Μελλοντικά όνειρα στο ζην του παρόντος. Σημειώσεις για ένα τιμητικό θέμα. metalogos-systemic-therapy-journal.gr,
24. Lang, P., Little M., & Cronen, V. (2011). The Systemic Professional: Domains of Action and the Question of Neutrality. *Human Systems*, 22:18-34.
25. Markova, I. (2006). *On the "Inner Alter" in Dialogue. International Journal for Dialogical Science. Vol. 1, No. 1, 125-147*
26. Maturana, H. (1988). The Ontology of Observing. The biological foundations of self-consciousness and the physical domain of existence. Retrieved from <http://www.inteco.cl/biology/ontology/>
27. Μουρελή, Φ. (2002). Αναφορά στο έργο G. Bateson Μετάλογος,1: 24-42

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

28. Μπαχτίν Μ. (2000). Ζητήματα Ποιητικής Στο Ντοστογιέφσκι. Α. Ιωαννίδου (Μτφ.). Αθήνα: Πλέθρον
29. McNamee, S.,(2020) Ριζική παρουσία : Μια εναλλακτική στη θεραπευτική συνθήκη.Μετάφραση: Μυρσίνη Νοχού. Επιστημονική επιμέλεια: Γιώργος Κεσίσοογλου. Δημοσίευση στον ιστότοπο: www.synixiseis.gr
30. Rober P., (2008). Positioning in the Therapist's Inner Conversation: A Dialogical Model Based on a Grounded Theory Analysis of Therapist Reflections. Journal of marital and family therapy vl.31
31. Ogden T., (2008). Πρόλογος Αλεξανδρή Αθηνά Μετάφραση Τερζιόγλου Αθηνά.Επιμέλεια Γονιδάκη Μαρία. Αθήνα: Νοόγραμμα Εκδοτική
32. Pearce, W. B. (1976).The Coordinated MANAGEMENT Of Meaning: A rules Based Theory of Interpersonal Communication. In Explorations Communication, ed. Gerald R. Miller, 17-36. Beverly Hills, CA:Sage
33. Figley C. R., School of Social Work, Traumatology Institute Florida State University, Tallahassee (2008). Journal of Clinical Psychology · November 2002. Tomm, K. (1998). Interventive Interviewing. Retrieved from <http://www.familytherapy.org/documents/Interventive3.PDF>
34. John Shotter 2013. ¹ Διαλογική ακρόαση και εμπειρία, «αληθινές παρουσίες» και το έργο της φαντασίας. Μετάλογος 2013, τεύχος 24
35. White M. (2000) Reflecting Teamwork as Definitional Ceremony revisited Chapter 4 from: White, M. 2000: Reflections on Narrative Practice: Essays and Interviews. Adelaide: Dulwich Centre Publications.
36. Χαραλαμπάκη Κ. (2017) Ο Μεγάλος Διαλογικός. Απόπειρες ανάγνωσης κειμένων του Μ.Μπαχτίν στο Οικογένειες σε δίσεκτα χρόνια. Αθήνα: Καστανιώτης
37. Gergen K., (2016). Θεραπευτικές πραγματικότητες, Συνεργασία, καταπίεση και σχεσιακή ροή. Μετάφραση Πάγκαλου Κατερίνα. Επιμέλεια Φίλια Ίσαρη. Αθήνα: Πεδίο

Συνηγήσεις Διαλογικό Κέντρο Ψυχοθεραπείας και εκπαίδευσης

38. Gergen K., (20216). Η σχεσιακή ύπαρξη. Μετάφραση Καλομοίρης Γιώργος.

Επιμέλεια Μιχαηλίδης Κώστας. Επιστημονική επιμέλεια Όλγα Κωνσταντίνου,
Φίλια Ίσαρη. Αθήνα: Πεδίο

39. Lucia De Haene & Peter Rober(2017).Αναζητώντας ένα σπίτι - Μια εξερεύνηση
της έννοιας της φιλοξενίας του Jacques Derrida στις πρακτικές της
οικογενειακής θεραπείας με τους πρόσφυγες. Μετάφραση: Δημήτρης
Μουζάς Επιμέλεια: Φανή Τριανταφύλλου, Σοφία Κατερινάκη Μετάλογος,
τεύχος 31 ,2017

Tracey Reichert Schimpff 2019. Therapists' Experiences of Trauma, Compassion Fatigue,
and Compassion Satisfaction: The Role of Post Traumatic Growth», διαδικτυακός
ιστότοπος (<https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1996&context=etd>)